

INDHOLDSFORTEGNELSE

INDHOLD

INDHOLDSFORTEGNELSE	1
1.0 INDLEDNING.....	2
2.0 DEN RITUELLE DIMENSION	2
3.0 DEN MYTISKE DIMENSION	4
4.0 DEN DOGMATISKE DIMENSION.....	6
5.0 DEN JURIDISKE & ETISKE DIMENSION	7
6.0 DEN OPLEVELSESMÆSSIGE DIMENSION	8
7.0 DEN SOCIALE DIMENSION	8
8.0 DEN MATERIELLE DIMENSION	9
9.0 KONKLUSION	11
LITTERATUR.....	12
BILAG 1	13

1.0 INDLEDNING

Det at dø er et menneskeligt vilkår og noget som alle religioner forholder sig til. Det er interessant at se på, hvordan døden anskues og behandles i forskellige kulturer, da dette ikke bare siger noget om kulturen, men også fordi der i ritualer reflekteres over livet. Døderitualer skaber yderligere sammenhæng mellem religionens myter og det daglige liv. Ritualerne er en del af livet hos enhver, der har oplevet døden. Vi tror, at det vil være interessant at undersøge, hvordan ritualer fra to forskellige religioner og kulturer kan sammenlignes.

I denne opgave har vi valgt at arbejde med døderitualer i Amahuaca-stammen i det vestlige Brasilien og den kristne tro. Amahuaca-stammen har vi valgt, fordi vi gerne ville sammenligne den kristendom vi kender med noget, der er os helt fremmed, og denne religions døderitual er meget anderledes end det kristne. Desuden var det vigtigt for os, at begge religioner var nutidige, og at ritualerne dermed stadig bliver udført. Denne stamme lever i junglen i Sydamerika, og den er ikke særligt dokumenteret, og derfor har det været vanskeligt for os i denne opgave at verificere vores konklusioner. Den kristne retnings døderitual vi undersøger er det nutidige, protestantiske begravelsesritual, da dette er så udbredt i vores kultur.

Vi har valgt at sammenligne de to døderitualer ud fra religionshistoriker Ninian Smarts syv dimensioner, da disse dækker en meget stor del af begge ritualer. Visse dimensioner er uddybet mere end andre, da disse har været mere relevante for opgavens mål.

2.0 DEN RITUELLE DIMENSION

2.1 *Det kristne begravelsesritual*

Den kristne begravelse foregår først i kirken uden for gudstjenesten, og derefter ved graven. Kisten med den afdøde står fremme midt i kirkerummet, typisk omgivet af blomster fra de pårørende. Ritualet i kirken rummer gudstjenestens elementer: Læsning, bøn, salmesang og en prædiken eller begravelsestale, som typisk er biografisk men sat ind i en kontekst af det kristne menneskes levevilkår. Dvs. en tale om den afdøde, og livet efter døden. Ritualet i kirken er ikke fastlagt, men forløber som regel på denne måde. Det fastlagte ritual foregår ved graven, og dette består af 4 dele:

- Præsten læser Første Petersbrev 1, 3 op: *"Lovet være Gud, vor Herre Jesu Kristi fader, som i sin store barmhjertighed har genfødt os til et levende håb ved Jesu Kristi opstandelse fra de døde"*.
- Præsten kaster jord på kisten og siger: *"Af jord er du kommet, til jord skal du blive, af jorden skal du igen opstå"*.

- Præsten beder bønner, ”Fadervor”.
- Præsten siger velsignelsen: *”Herren velsigne dig og bevare dig! Herren lade sit ansigt lyse over dig og være dig nådig! Herren løfte sit åsyn på dig og give dig fred!”*

Herudover synges som regel en salme ved graven, fx ”Krist stod op af døde”. Blomster kastes ned til kisten inden den begravnes, og blomsterbuketter og -kranse pryder efterfølgende graven. Gæsterne samles ofte efter ceremonien for at mindes den afdøde i fællesskab.¹

Dette ritual kan betragtes som et overgangsritual, og derfor vil vi benytte os af Van Genneps analysemodel, som klarlægger de forskellige faser i ritualet; den præliminale, liminale og postliminale fase.

Den præliminale fase starter ved dødsfaldet. Herefter klargøres liget, ved vask og iklædning af pænt tøj. De praktiske elementer af begravelsen arrangeres af de pårørende i samarbejde med kirke og bedemænd. Når kisten med den afdøde bæres ind i kirken starter den liminale fase. Menigheden bliver inddraget i ritualet, og gudstjenesteforløbet begynder. Liminalfasen fortsætter ude ved graven med det ovennævnte ritual.

Herefter har vi valgt at anskue ritualet som todelt, da den postliminale fase er forskellig alt efter om man tager udgangspunkt i den afdøde eller de efterladte. For den afdøde starter den postliminale fase i det, ritualet ved graven slutter. Herefter er denne stedt til hvile, og betragtes som værende i Guds rige. For de pårørende starter den postliminale fase, når gravhullet lukkes, og man samles til mindehøjtidelighed. Her indgår man i en ny social sammenhæng uden den afdøde. Overgangen til denne fase bliver yderligere bekræftet, når gravstenen sættes på graven, og den døde her kan mindes og genkendes i offentligheden.

2.2 *Det amahuacanske begravelsesritual*

Amahuaca er en stamme, der er udbredt i junglen i Brasilien og Peru. De lever primitivt og af naturen, i det de bruger naturens ressourcer til overlevelse. Derfor spiller natur og jagt en stor rolle i deres religion, fx mener de, at mennesket stammer fra en græskarliggende frugt. De er af den overbevisning, at alting er besjælet, og at et menneskes ånd lever videre efter den legemlige død. Den jordiske verden kan blive påvirket af ånderne, som man altså skal passe på. Amahuacastammen tror nemlig også på, at der er et sted for de afdødes ånder. Dette er rent fysisk oppe i himmelen, og her afspejles jagtkulturen også, da der her skulle være let at jage.

---

¹ *Kirkegårdskultur 2011-2012*, Tidsskrift, Dansk Kirkegårdskultur

Det amahuacanske begravelsesritual udspiller sig ganske anderledes end det kristne. Når et medlem af stammen dør, bliver liget først begravet i huset indtil slægtinge fra andre landsbyer kommer til begravelsesceremonien. I denne periode er det vigtigt, at de efterladte viser deres sorg, fordi den afdødes sjæl stadig huserer. Efter syv dage graves liget op igen, og sættes over ilden for at blive brændt. Bålet er bl.a. lavet af moderens trætrug, som bruges til at male mel. Liget brændes, og asken begravnes igen i huset. Kullet fra bålet smides i floden, den afdødes ejendele ødelægges, og huset forlades (hvis det er bygget af den afdøde) og brændes eventuelt. Herefter skal knogler og tænder, der ikke er blevet til aske, pulveriseres og indtages af den nærmeste pårørende i en drik.²

Den præliminale fase i dette døderitual indledes af et dødsfald. Liget begravnes, og herefter starter den liminale fase, hvor den afdødes ånd kan forstyrre i huset, hvis der ikke bliver sørget blandt de efterladte. I denne fase brændes og genbegravnes liget i en ceremoni blandt slægtinge, og den afdødes ejendele ødelægges. Indtagelsen af resterne af liget markerer overgangen til den postliminale fase. Når de jordiske rester og ejendele er fjernet fra verden kan ånden overgå til himlen. De pårørende genetablerer sig i samfundet uden den afdøde.

3.0 DEN MYTISKE DIMENSION

3.1 Den kristne myte

Ligesom mange andre ritualer bygger det kristne begravelsesritual på myter eller fortællinger, som eksisterer inden for religionen. Det kristne begravelsesritual bygger på, at ligesom Jesus opstod fra de døde vil den kristne også gøre det. Rituallet ved graven refererer til Jesu opstandelse og andre episoder fra Biblen.

Oplæsningen af Første Petersbrev 1, 3 er en lovprisning af Gud og Jesu opstandelse. Den sammenfatter det kristne budskab om troen på opstandelsen af det kristne menneske og det evige liv. Dette vers bliver også læst op til dåben, og kæder derfor fødsel og død sammen. Idet teksten også bruges ved menneskets genfødsel i dåben peger det på, at døden ikke er endegyldig, og at der er et liv derefter.

De tre sætninger i jordpåkastelsen er referencer til tre forskellige steder i Biblen. *"Af jord er du kommet,"* viser tilbage til skabelsen af mennesket: *"Da formede Gud Herren mennesket af jord og blæste livsånd i hans næsebor, så mennesket blev et levende væsen."*³ Skabelsen af det første menneske generaliseres her ud på alle mennesker, så alle mennesker er skabt af jorden. *"Til jord*

---

² s. 37, <http://www.powells.com/biblio/95-9780199763443-0>

³ Første Mosebog 2, 7, Biblen

skal du blive,” er en konstatering af det menneskelige vilkår, at man som menneske er dødelig, og bliver til jord i forrådnelse. Sætningen har derudover også rod i syndefaldet: *”I dit ansigts sved skal du spise dit brød, indtil du vender tilbage til jorden, for af den er du taget. Ja, jord er du, og til jord skal du blive.”*⁴ Med syndefaldet bliver det kristne menneske syndigt, og det kan derfor dø. Igen bliver konsekvensen et vilkår for alle mennesker, og ikke bare for Adam. *”Af jorden skal du igen opstå”* referer til Jesu opstandelse, og dette gør sig herefter gældende for alle kristne. Med opstandelsen får det kristne menneske et liv efter døden, og derved gives en løsning til det problem, der blev skabt med syndefaldet. Jordpåkastelsen rummer altså kristendommens forløb med skabelse, syndefald og forløsning, hvilket også bliver billedet på det menneskelige liv.

3.2 Den amahuacanske myte

Pga. at Amahuacastammen er en mindre kultur, som lever isoleret i junglen, er der ikke mange nedskrevne myter fra deres religion. De har ikke noget helligskrift, men fortællinger om deres verden overleveres mundtligt. Robert Carneiro fra American Museum of Natural History har nedskrevet Amahuacaernes myte, ”Månens sønner”. Denne myte forklarer fx ætiologien af visse dyrs forhold til hinanden, verdens indretning (himlen og månen) og deres kultur.

Den handler om, hvordan de fire sønner af månen agerer i verden. De møder forskellige dyr, som de på forskellige måder besejrer. I denne forbindelse bliver endo-kannibalisme præsenteret og normaliseret, idet sønnerne spiser de nedslagtede fjender. Til slut kommer de til himlen, hvor de bliver forenet med deres far, månen. Vi vælger at lade denne myte være legitimering af døderitualets handlinger, men vi afviser ikke, at der kan være andre mytiske forklaringer.⁵

I det amahuacanske døderitual ses den førnævnte endo-kannibalisme. En pårørende skal indtage de rester af kroppen (tænder og knogler), som ikke kan brændes. Denne handling bliver set i myten flere gange, første gang hvor sønnerne snyder jaguarerne til at spise deres egen mor. Denne handling er meget lig ritualet, da det her også er de pårørende, som indtager den afdøde. I myten er det ofte sønnerne, der indtager de dyriske fjender de har dræbt, og dette er den skærende forskel. Dog er dyr og mennesker i myten ikke meget forskellige fra hinanden, da begge taler og tænker, og begge har også overlevelse som det mest centrale i livet. Amahuacaernes endo-kannibalisme kan altså være hentet fra denne myte, som tydeligt viser overlevelsen som det vigtigste aspekt af livet. Dog er der forskel på mennesker og onde dyr, da myten beretter, hvordan de farlige og onde dyr

---

⁴ Første Mosebog 3, 19, Biblen

⁵ Se bilag 1

fornægtes adgang til himlen. Himlen er altså et sted for mennesker og gode dyr. Her er frygten for ikke at overleve ikke eksisterende, da jagen er let og mennesket ingen fjender har.

4.0 DEN DOGMATISKE DIMENSION

4.1 Kristen dogmatik

Kristendommen bygger på læren om, at den døde bliver frelst og genopstår på den anden side af døden. Denne lære bliver udledt af Biblen, hvor fortællingen om Jesu opstandelse er. Frelsen ligger i, at efterlivet er langt bedre end det jordiske liv, og at dette fortsætter evigt, i det menneskets grænse ikke er døden. Derfor ligger det også som et dogme i begravelsesritualet, at den afdøde vil opstå. Tidligere har opstandelsestanken været praktisk afspejlet i begravelsesritualet, ved at den afdøde blev placeret med fødderne mod øst, så man kunne rejse sig og se Jesus på dommens dag, når han kom fra lysets retning.

Trosbekendelsen er også et dogme i kristendommen, og i denne lyder det bl.a.: *"Jeg tror på ... Jesus Kristus ... som sidder ved Faderens højre hånd og skal komme igen i herlighed for at dømme levende og døde, og der skal ikke være ende på hans rige ... Jeg forventer de dødes opstandelse og den kommende verdens liv."*⁶ Det fremgår her, at man tror på livet efter døden, men også at Jesus vil dømme på den sidste dag. Af denne eskatologiske forestilling ses tanken om den dobbelte udgang. I kristendommen ses dog forskellige frelsesopfattelser, hvor der bl.a. hersker uenighed om hvem frelsen omfatter. Hvorvidt frelsen inkluderer alle, eller om frelsen er forbeholdt dem, som er rettroende og praktiserer religionen korrekt, diskuteres.

4.2 Amahuacansk dogmatik

Amahuaca har en mindre dogmatisk dimension, da religionen ikke er så skriftbaseret. Der er ikke noget helligskrift, hvorfra dogmerne ellers opstår. I stedet er myterne mundtligt overleverede og ud fra disse skabes dogmerne så. Da denne religion ikke er en frelsesreligion men en overlevelsesreligion, er efterlivet karakteriseret ved, at overlevelse ikke er en bekymring. Der er altså ikke fokus på frelse. Et dogme, som er vigtigt for den praktiske del af ritualer er, at ånder eksisterer, og at også onde ånder eksisterer. Denne tanke minder om dualismen, fordi der her også er en adskillelse af krop og ånd. Derudover er det vigtigt at fjerne den dødes ejendele, for at disse ikke bliver en forbindelse til den åndelige verden. Yderligere er det et dogme, at sjælen efter ritualudførelsen flyver til et sted i himlen. I modsætning til kristendommen er der her ikke en idé om dobbelt udgang. Alle kommer til himlen, hvor det er let at jage.

---

⁶ Den nikænske trosbekendelse

5.0 DEN JURIDISKE & ETISKE DIMENSION

5.1 Kristen etik og det juridiske

Det kristne begravelsesritual har ikke bare en åndelig dimension, men der er også mange praktiske aspekter forbundet med det. Fordi den danske folkekirke er forbundet med staten er det nærliggende, at der foreligger en lovgivning om begravelsesforløbet. Kirken skal altså sørge for, at disse love bliver overholdt.⁷ Den viser sig i disse situationer som en administrativ institution, da denne sørger for papirarbejde mm. i forbindelse med dødsfald. Fx sørger kirken for, at der bliver skrevet en dødsattest, og den fastlægger retningslinjer for, hvordan den afdøde bliver behandlet. Bl.a. skal den afdøde begravnes i indviet jord, hvilket betyder, at jorden er klargjort til at tage imod den døde. Jorden skal være værdig til at tage imod legemet. Det hænger sammen med, at man i den kristne tro mener, at kroppen er hellig, hvilket man bl.a. kan se hos Paulus: *"Eller ved I ikke, at jeres legeme er et tempel for Helligånden, som er i jer, og som I har fra Gud? I tilhører ikke jer selv, for I blev købt dyrt. Ær derfor Gud med jeres legeme!"*⁸ Denne opfattelse af kroppen som værende hellig er meget central for den opfattelse, der er af den afdøde. Den faste vending, at "man ikke må tale ilde om de døde" afspejler en respekt, der hurtigt indfinder sig efter et dødsfald. En uskreven lov om, at man ikke må løbe på en kirkegård viser yderligere denne respekt omkring den afdøde, og det sted denne ligger begravet. Respekt for den døde er dog noget almengyldigt, som ikke blot findes i den kristne kultur.

5.2 Amahuancansk etik og det juridiske

Den juridiske dimension gør sig mindre gældende ved det amahuacanske døderitual, da denne religion er mindre institutionaliseret end fx kristendommen. Her er det ikke en samfundsstyrende instans, der laver lovene, men døderitualet er mere traditionsbundet og styret af familien. Der foreligger ikke noget krav om indviet jord, men begravelsespladsen er huset den afdøde har beboet, og dette viser, at familien på en måde har den styrende, autoritære rolle.

Ritualets krav om sorg fra de efterladte i ugen efter dødsfaldet viser, at det er forventet, at de efterladte bliver ramt af sorg ved dødsfald. Dette kan ses som en norm, som bliver til en fast regel i ritualen. Hvis ikke de efterladte viser denne sorg, risikerer de, at den afdødes ånd kan spøge i den jordiske verden. Hvis ikke sørgeperioden bliver overholdt kan det altså være farligt for de efterladte.

---

⁷ <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=72690>

⁸ Første Korintherbrev 6,19-20

6.0 DEN OPLEVELSEMÆSSIGE DIMENSION

6.1 *Kristendom*

Den oplevelsesmæssige dimension kan umiddelbart være lidt sløret, når det kommer til døderitualer generelt, da det kan være den afdøde, som er omdrejningspunkt for ritualet, og den afdøde kan jo ikke vidne om oplevelsen. Dog optræder den alligevel, da der i det kristne begravelsesritual er mange tilstedeværende fx menigheden til begravelsen. For denne menighed kan det at være sammen som efterladte fremkalde en oplevelsesmæssig dimension i det fælles minde om den afdøde. Begravelsesritualet er en fælles afsked, og en oplevelse af at være i kontakt med det åndelige, da der hersker en fælles opfattelse af, at den døde stiger til himmels. Desuden er ritualet meget følelsesmæssigt intenst, fordi menigheden er følelsesmæssigt sårbar og påvirket af dødsfaldet. Begravelsesritualet er ramme om sørgetiden, og det er det afsluttende ritual, hvor de deltagende tydeliggør deres sorg i fællesskab.

6.2 *Amahuaca*

I det amahuacanske døderitual indgår en sørgeperiode, som er fastlagt. Sørgeperioden er på syv dage, hvor det er pålagt de efterladte tydeligt at udvise sorg over deres tab. Når ritualet er fuldendt, er sørgetiden slut, og de pårørende kan vende tilbage til dagligdagen. Baggrunden for sørgeperioden er, at de efterladte risikerer at kalde den dodes ånd tilbage til jorden, og dette ønsker man at undgå. Her søges altså ikke efter en åndelig kontakt på samme måde som i det kristne begravelsesritual. Man lægger i stedet vægt på det følelsesmæssige aspekt gennem sorgen og mindet om den afdøde.

Selvom vores kilde ikke antyder det, kan man desuden forestille sig, at der ligger en væsentlig oplevelse i det at indtage den afdøde.

7.0 DEN SOCIALE DIMENSION

7.1 *Kristent fællesskab*

Det kristne begravelsesritual styres af præsten. Kirketjener, graver og organist tjener til at ritualet forløber som planmæssigt. Ceremonien er offentlig, da kirkerummet er åbent for alle, så alle kan deltage i ritualet. Menigheden opnår derved en fælles afsked med den afdøde, og de modtager på samme måde prædiken om opstandelsen og det evige liv som en fælles opfattelse af, hvad der sker med den afdøde. Denne opfattelse vil dog variere på grund af menighedens forskellige tro om døden. Begravelsesritualet giver altså den kristne menighed mulighed for at være sammen om en vigtig del af livet som én åndelig familie.

Som tidligere nævnt synges der salmer i ceremonien i kirken, og disse er afhængige af, at der er en menighed til stede. Kirken vil normalt ikke have sangere ansat til begravelser, så menigheden er ansvarlig for, at salmerne bliver sunget som en del af ceremonien. Her kan menigheden ikke forlade sig på præsten, men skal indgå i et fællesskab som en stemme.

Den sociale dimension udspiller sig i særdeleshed også, idet der er tradition for, at man efter begravelsen mødes for at mindes den døde og for at sørge sammen. Det er der bl.a. for at man kan vise sin hengivenhed over for de nærmeste pårørende, men man indgår på den måde også i det åbne, kristne fællesskab.

7.2 Amahuacansk fællesskab

I det amahuacanske døderitual begravnes den døde inde i huset i en uge bl.a. for at familie og pårørende, som måtte bo længere væk, har mulighed for at komme til huset og tage afsked med den afdøde. Det er familien selv, som udfører ritualet, og der er ikke nogen form for åndelig leder, som deltager. En af grundene til dette er nok også, fordi religion ikke som sådan er en institution. Som tidligere nævnt skal liget brændes, hvor moderens trætrug skal være en del af bålet. Derefter skal den ældste søn lave et nyt til hende. Familiestrukturen spiller altså en stor rolle i ritualet. Ritualet er ikke offentligt, men holdes indenfor familien. Idet ritualet forløber over så lang tid, er familien også tvunget til at være sammen i længere tid for at tage del i den store praktiske dimension, som er forbundet med ritualet. Heri er der også et fællesskab.

Amahuacastammen tror på, at den afdødes sjæl flyver til himlen, efter hele ritualet er udført, og her vil den afdøde være sammen med sin familie.⁹ Himlen er altså opdelt på en sådan måde, så der i efterlivet også vil være en familiestruktur.

Familien er også vigtig i myten, da drengene holder tæt sammen, og idet de vil hævne drabet af deres mor. De vil også redde den bror, som bliver spist af alligatoren. De bliver forenet med deres far, månen, til sidst, da de kommer til himlen, og myten kan derfor vise os, hvorfor Amahuacastammen tror på, at familien forenes der.

8.0 DEN MATERIELLE DIMENSION

8.1 Kristne genstande ved begravelsen

Under det kristne begravelsesritual står kisten med den afdøde midt i kirken, ofte omgivet af blomster fra de efterladte og pårørende. Disse bliver givet for at vise omsorg og respekt, og kransene symboliserer bl.a. også evighed og står efterhånden som kernesymboler i kristendommen.

---

⁹ <http://www.everyculture.com/South-America/Amahuaca-Religion-and-Expressive-Culture.html>

Ceremonien er offentlig eftersom den foregår i kirken, som er åben for alle. Efter begravelsen af den døde anbringes en sten på graven, hvorpå navn, fødsels- og dødsdato skrives. Her skrives også ofte ord til minde om den døde, fx erhverv, ”mor”, trøstende bibelcitater m.m. Graven bliver passet af de efterladte, og den har ofte et personligt udtryk, for at ære den afdøde, og vise hvem vedkommende var. Graven kan besøges af alle, og alle kan altså få del i de efterlattes minder om den døde.¹⁰

Den kristne kirke har været tæt forbundet med udvikling af musik, og til begravelsesceremonier er der også blevet komponeret dødsmesser(requiem), som har været et udtryk for de store menneskelige følelser i forbindelse et dødsfald. Der har altså i den kristne kultur været tradition for, at skabe minder om den afdøde(gravsted, requiem) som hele menigheden har kunnet tage del i.

8.2 Amahuacansk fjernelse af genstande ved døderitualer

Bemærkelsesværdigt for det amahuacanske døderitual er, at det foregår hovedsagligt omkring og i den afdødes hus. Her begravnes liget, og det sker i familiært rum i den forståelse, at det er slægtninge, der er til ceremonien og udfører den. Huset kan altså sammenlignes med det hellige rum i kirken, ligesom liget begravnes i et bestemt stykke jord, der er klar til den døde(jorden under huset er på en måde ligeså hellig som indviet jord i den kristne tro). Efter begravelsen af den dødes aske forlades huset (hvis det er bygget af den afdøde), og den afdødes ejendele og afgrøder ødelægges, samt moderens trætrug, som skal fornyes. Dette kan ses som en form for afskaffelse af alt, hvad den døde har haft kontakt med, eftersom det kan anskues som værende besmittet af døden. Derfor er det netop paradoksalt, at den nærmeste slægtning skal indtage de fragmenter af den døde, der ikke kan brændes, eftersom disse netop er i så nær kontakt med den døde. Her kan der være tale om en tro på kontagiøs magi¹¹, altså at ved indtagelsen af den døde overføres den afdødes gode egenskaber til den, der konsumerer disse fragmenter.

I forbindelse med afskaffelse af alt, der har haft kontakt til den afdøde, kan indtagelsen også ses som en effektiv måde, at fjerne resterne fra den jordiske verden. I myten ”Månens sønner” lader sønnerne et stykke af en afdød tørre, men dette forvandler sig derefter til en ond ånd: *“The piece of skin answered, ‘Huu,’ tore up the stakes, and turned into an evil spirit”*¹². Herefter vælger drengene at lade den afdødes sønner spise liget. Dette tekststykke udtrykker en forestilling om, at det der er dødt er en forbindelse til ånderiget, og derfor er det farligt. I modsætning til det kristne døderitual,

¹⁰ Westergaard, E. : *“Sten over muld – Gravminder”* (2010) Forlaget Chora

¹¹ Frazer teori. Jensen, J. S.: *“Det er religion – en historisk mosaik”* (2003) Gads Forlag, side 80-84

¹² ”The Sons of the Moon”, s. 2

hvor et gravsted eller en urne med den dødes aske står som symbol på den afdøde, ses i Amahuacastammen en fjernelse af hvad der forbinder den døde med den jordiske verden.

9.0 KONKLUSION

Efter vores opfattelse er disse to døderitualer meget fjernt fra hinanden, men der foreligger også visse ligheder. Efterlivsopfattelsen afspejler livets vanskeligheder i de to forskellige kulturer, hvor kontrasten mellem frelse og overlevelse fremstår tydeligt. Efterlivsopfattelsen udspringer af kulturen den figurerer i, hvor de sociale spiller en stor rolle. Her er det centralt, at Amahuacastammen lever et isoleret liv i junglen, mens kristendommen ikke behøver at have overlevelse som mål.

Fælles for religionerne er idéen om, at den afdøde kommer til "et bedre sted" efter døderitualet er fuldendt, og netop derfor er ritualet også så vigtigt. Her ses trangen til at markere et af livets store begivenheder, som også lukker op for mange spørgsmål. Der er noget almengyldigt i, at man i det hele taget tager sig af den døde, både dennesidigt og hinsidigt.

LITTERATUR

Bøger:

- Westergaard, E. : “Sten over muld – Gravminder” (2010) Forlaget Chora
- Jensen, J. S.: “Det er religion – en historisk mosaik” (2003) Gads Forlag
- Kirkegårdskultur 2011-2012, Tidsskrift, Dansk Kirkegårdskultur

Hjemmesider:

- <http://www.periodicos.ufpa.br/index.php/amazonica/article/view/137/211>
- <http://www.everyculture.com/South-America/Amahuaca-Marriage-and-Family.html>
- <http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3458001139.html>
- <http://www.powells.com/biblio/95-9780199763443-0>
- <http://leksikon.religion.dk/word.htm?w=d%F8deritualer>
- <http://www.religion.dk/artikel/248264:Undervisning--Begravelse-i-kristendommen>
- <http://www.bibelselskabet.dk>
- <http://www.periodicos.ufpa.br/index.php/amazonica/article/view/137/211>

BILAG 1

The Sons of the Moon

Far back in the mythological past, a woman named Wintá, who lived in a village deep in the rain forest, entertained a lover at night. Since he came to her hammock only after dark, and would not give his name, she had no idea who he was. But she was very curious, and in order to determine his identity, one night, while she waited for him to come to her, she smeared her hands with the juice of the huito fruit (*Genipa americana*). Then, when he lay with her in her hammock, she caressed his face, rubbing the huito juice on his cheeks, marking him indelibly. Suspecting nothing, he made love to her and then left.

The next day Wintá had a masato (manioc beer) party to which she invited everyone in the village. In this way she immediately saw whose face was marked with huito juice and at last discovered who her mysterious lover was. And to her horror, she found it was her own brother, Oxí. '*You are like a dog, not a human being,*' she berated him. Greatly ashamed at having been exposed, Oxí left the village, telling no one where he was going.

Not long afterward, Wintá discovered she was pregnant with twins². One of the two fetuses (both of whom were male) wanted very much to see his father, and asked his mother to undertake a journey to find him. At first she refused, but finally she gave in to the request and left the village in search of her incestuous brother, Oxí.

As Wintá was walking along the trail through the forest, one of her fetuses became hungry for a certain kind of fruit and asked his mother to get him some. She agreed to pick the fruit but would not eat it, so that the fetus remained hungry. A little later he said to her, '*There's another fruit tree, get some for me.*' She did so and this time she ate it. She did this twice more, but the next time she acceded to her fetus' request and picked some fruit she was stung by a wasp. Angered by this, she reproached her fetus: '*Why are you always asking for fruit?*' and slapped her abdomen, stunning the fetus so he could no longer speak.

Shortly thereafter, Wintá came to a fork in the trail. A macaw tail feather had been stuck in the right-hand trail by Oxí so that his fetus son would know which way he had gone and could direct his mother along the correct path. The fetus knew what the macaw tail feather meant, but having been slapped senseless by his mother, he was unable to tell her which way to go. So, unaware of the meaning of the feather, Wintá took the wrong path.

Walking along the trail, Wintá passed a large banana grove, and then a corn field, and finally she came to the village of the jaguars. The jaguars were out hunting at the time, and only the old Mother Jaguar was home. She asked Wintá where she had come from and what she was looking for, and Wintá replied, '*I've come with my two fetuses to find their father, but I must have taken the wrong fork in the trail.*'

'*Don't go,*' the Mother Jaguar pleaded, '*stay here and keep me company.*' Wintá was afraid that she and her fetus sons would be eaten by the jaguars and demurred. However, the Mother Jaguar reassured her. '*Don't be afraid,*' she said, '*my children won't eat you.*' So Wintá decided to stay.

After a while, the jaguars returned home. There were many of them. In order to protect Wintá from them, the Mother Jaguar had her climb up to the rafters and hide there,³. From this vantage point she could see the jaguars, back from the day's hunt, laying down collared peccaries, white-lipped peccaries, monkeys, curassows, and other animals they had killed.

Catching Wintá's scent, the jaguars asked their mother what animal was around the house. '*Oh, it's only Wintá, who's come to live with me,*' she replied. And then she called for Wintá to come down from the rafters. But as Wintá was descending, the jaguars pounced on her, killed her, and ate her. Among the little that was left of her when they had finished were two eggs, the size of a curassow's. Disoriented, the fetuses inside the eggs cried, '*Here we are, mother!*' The Mother Jaguar told the jaguars to put the eggs inside a big ball of cotton, and in about a week the eggs hatched. Four little curassows came out, crying '*hwi, hwi,*' like baby curassows do⁴. Though born as birds, the little curassows soon turned into boys and grew rapidly. Unaware of what had happened to their mother, they remained with the Mother Jaguar and were raised by her.

One day, when the boys were the size of 4- or 5-year-olds, some deerflies began to bother the Mother Jaguar, and she asked the boys to kill them. To do so, each boy made a tiny little bow and arrow. The Mother Jaguar asked them to shoot a deerfly that had landed on her hip. The first boy shot, but hit the Mother Jaguar instead. It hurt, and she cried out, '*Ah! Ah! Ah!*' Then the second boy shot and his arrow hit her in the back, killing her⁵.

Having killed the Mother Jaguar, the boys asked themselves, '*What shall we do with her?*' They decided to cut a piece of skin from her loins, carry it to where the Mother Jaguar had been gathering firewood, and stake it to the ground to dry. The boys then called on the piece of skin, '*Mama!*' as if they were her sons, in order to fool her. The piece of skin answered, '*Huu,*' tore up the stakes, and turned into an evil spirit (yushí)⁶.

The boys then decided to cook the Mother Jaguar and trick her sons into eating her flesh. After all, they reasoned, since the jaguars had eaten the boys' mother, it was only fair that they should be made to eat their own mother. So they cut the Mother Jaguar's body into pieces and put them in a pot, with the head at the very bottom. On top of her flesh they put pieces of peccary meat to fool the jaguars into thinking it was just an ordinary pot filled with meat they had obtained in the hunt. After arranging the pot in this way, they put it on the fire to cook. Around three o'clock in the afternoon the jaguars returned home crying, '*huu, huu, huu.*' The boys wondered what to do next. One boy said, '*Let's turn ourselves into birds,*' and they all did so, flying to the top of a nearby tree to see what would happen. The jaguars wondered where their mother was and called out, '*Mama! Mama!*' Off along the trail, the Mother Jaguar's staked-down skin answered, '*Huu.*'⁷

The jaguars thought their mother must be out collecting firewood with the boys so they said, '*Let's eat.*' They began taking the meat out of the pot, each jaguar grabbing a piece, until the last jaguar reached down to the bottom of the pot and pulled out the last remaining portion—their mother's head. '*Ay, damn it!*' he shouted. '*The boys must have killed our mother! Let's find them and kill them!*'

They picked up a blowgun⁸ to shoot the boys, who were now birds perched on a tree. But the boys took flight and flew to the top of a tall shihuahuaco tree (*Dipteryx* sp.). Walking along the ground, the jaguars were able to follow the little birds but could not kill them. Flying from tree to tree, the

birds finally lost the jaguars. When at last they felt safe, they came down to the ground and turned back into boys.

As they walked along the trail, they came upon a man making a dugout canoe⁹. The man was really a tapir—tapirs in those days having human form. The tapir owned a grove of guava trees nearby, and the boys, who were hungry by this time, asked if they could have some fruit. The tapir told them to go ahead and take some, so the four boys climbed one of the guava trees and began eating some of the fruit. The tapir called up to them that he wanted some too, and asked the boys to toss down a couple of ripe fruit. Instead, the boys took a green guava and threw it at the tapir, hitting him in the back. Again the tapir asked for a ripe guava fruit and added, *'Don't hit me with it.'* But the boys threw down another green one anyway, and once more hit the tapir on the back. Angered by this, the tapir kicked the guava tree, and it became a giant silk-cotton tree (*Ceiba pentandra*).

The silk-cotton tree was so tall that the boys could not climb down, and were forced to remain in its branches for four years. With no food available to them, the boys were forced to eat leaves to survive. After a long time they asked themselves, *'How are we going to get down?'* *'Let's turn ourselves into chaopara ants,'* one of them suggested, and they did so. *'Who will climb down first?'* they asked. *'I will,'* one of them replied, and biting the midrib of a leaf and holding on tight, he jumped out of the tree and floated down to earth.

Once he had reached the ground, he heard the others call to him, *'How is it down there?'* *'Good! Come on down!'* he replied. So each of the other ants in turn bit the midrib of a leaf and came fluttering down. Two of them made it to the ground, but the third was left in the tree when his leaf got stuck in the crotch of a lower limb. The others called to him to come down, but he couldn't. With a long stick they poked the leaf free of the tree, and it floated down to earth. Once all four were on the ground, the ants turned themselves back into boys. Since four years had elapsed since they had been stranded in the tree, the boys were now much bigger.

However, they had not forgotten how they'd come to be stuck up in the tree all this time, and so they said, *'Let's kill the tapir!'* But where was he? A long time had passed since they had last seen him. To find out, one of the boys climbed another tree and reported he could see the tapir in the distance, walking along the trail. *'Let's follow him,'* they said.

As they walked, the boys came across a large huito tree which had grown up from seeds excreted by the tapir. *'How long ago did the tapir go by?'* they asked the huito tree. *'Four years,'* was the reply. Continuing to walk, they found another huito tree, slightly smaller, which had also grown from seeds excreted by the tapir. When they asked this tree how long it had been since the tapir passed, it answered, *'Three years.'* The boys kept on walking and asked the next huito tree, which was smaller yet, how long ago the tapir had passed, and it answered, *'Two years.'*

Next they came across a chest-high huito tree, which told them the tapir has been there the year before. A knee-high huito told them nine months, and then an ankle-high huito said eight months. The next tree, which was four inches high, said the tapir had been by seven months earlier. Then they found some dry tapir dung with huito seeds just sprouting from it and were told the tapir had gone by six months before. *'We're getting closer,'* the boys said, and kept walking.

Now they found some dry manure which the tapir had deposited five months earlier, and then some fresh manure four months old. Continuing to walk, they found successively fresher manure, three, two, and one month old. Then came manure one week old, and then manure only half an hour old. Finally, lying fast asleep and snoring by the side of the trail, they came upon the tapir himself¹⁰.

'How are we going to kill him?' the boys asked themselves. One of them had an idea. 'I'll turn myself in an i [a tiny stinging ant called 'chupa culo' in jungle Spanish], and climb inside the tapir through his anus. Then, when I get to his heart, I'll sting it and he will die. As he's dying, he will give a kick, and that will be your signal to get me out.'

And it happened just the way the boy had said. When the dying tapir gave a kick, the other boys took a machete, cut open its belly, and pulled out their brother. "How are we going to kill him?" the boys asked themselves. One of them had an idea. "I'll turn myself in an i [a tiny stinging ant called 'chupa culo' in jungle Spanish], and climb inside the tapir through his anus. Then, when I get to his heart, I'll sting it and he will die. As he's dying, he will give a kick, and that will be your signal to get me out."

And it happened just the way the boy had said. When the dying tapir gave a kick, the other boys took a machete, cut open its belly, and pulled out their brother.

The boys then decided to eat the dead tapir. *'How shall we cook him?'* they asked, and finally decided to boil him. *'I'll make a pot,'* one of the boys volunteered. *'I'll make a fire,'* the second one said. The third one cut the tapir into small pieces, while the fourth one went to get manioc to eat with the meat. Once the tapir was butchered, it was put into the pot along with some manioc, and the pot was placed on the fire to boil.

At this point, the pot spoke up, saying, *'When I cry out, throw me into the stream,'* and the boys agreed to do so. As the water came to a boil, the pot, being very hot, cried out as it said it would, whereupon the boys took the meat out and threw the pot into the water. As soon as the pot hit the water, a lot of people came out of it, looking very red because they had been so hot. These were all people the tapir had killed in the past.

The meat was not yet done, though, so the boys made another pot and placed the meat inside it to cook some more. Again the pot cried out when it was too hot, and again the boys took out the meat and threw the pot into the water. And once more people came out of it.

This time the meat was done. One of the boys cut some leaves and served out a portion of tapir meat and manioc on each one. The boys did not finish the meat¹¹. When they had eaten all they wanted, they put the rest of the meat aside and left.

The boys started walking along the trail again until at last they came to a very large lake. Near the shore of the lake they saw a huge caiman and called out to it. *'What do you want?'* the caiman asked. *'We want to get across the lake. Bring over your canoe.'* The caiman told them he had no canoe, but would be willing to ferry them across on his back. The boys agreed, and when they had all climbed on his back, the caiman set off across the lake.

As the caiman swam through the water, he broke wind loudly. *'Does it smell?'* asked one of the

boys. 'No,' said another. They asked the caiman if he was breaking wind, but the caiman denied it. Again, though, the caiman broke wind. '*Does it smell?*' the boy asked once more, and the answer was again, 'No.' Then another boy said, '*The caiman will break wind twice more. When he does so for the fourth time, it will smell, and this will be the signal that he is about to eat us.*'

When the caiman reached the middle of the lake, he broke wind for the third time. '*What should we do when the caiman breaks wind again?*' the boys asked, and decided to save themselves by turning into birds. Each in turn then named the bird he was going to become, the last one saying, '*I'll become a tinamou.*'

When the caiman broke wind for the fourth time, it was a tremendous one. '*Does it smell?*' the boys asked. '*Yes!*', was the answer, and immediately the four of them turned themselves into birds and flew away. Three of the boys were able to reach the opposite shore, but the fourth—the one who had become a tinamou, a weak-flying bird—could not make it and fell into the lake. The caiman swam to the spot where the bird had gone down, swallowed it in one gulp, and then submerged.

On the shore, the three surviving boys worried about the fate of their brother. They asked a sloth for a huge pot with which to drain the lake so they could find the caiman and kill it. The sloth obliged, and the boys filled an enormous jar with lake water. But it was not big enough to empty the entire lake. They then asked a parrot for a spear,¹² which they threw into the middle of the lake, and this time succeeded in emptying the lake.

Once the lake bed was dry, the boys walked along the bottom to look for the caiman. Plenty of other caimans were there too, but they went to the spot where they had seen the huge caiman submerge after it had swallowed their brother. There, under a great pile of water-logged tree trunks, they found the caiman and killed it with clubs and axes. They called to the brother who had been eaten by the caiman, and he answered, '*I'm not dead, I'm still alive. I'm inside the caiman's stomach.*' First they reproached him for being so foolish as to turn himself in a weak-flying tinamou, but then they cut open the caiman and took him out. He was still a tinamou, but immediately turned himself human again.

One of the brothers decided to remain by the edge of the lake as a takoa bird. The other three, however, set off on a trail, stopping along the way to make bow staves, bowstrings, and arrows. Once their bows and arrows were ready, one of the boys said, '*Let's shoot arrows into the sky.*' The first boy shot his arrow, but it failed to reach the sky. The second boy did not reach the sky either. The third boy said, '*I'll shoot harder and I'll hit the sky,*' and he did, his arrow sticking into the underside of the sky, lodging there. The other boys continued to shoot, each hitting the butt end of the previous arrow, until they had formed a chain of arrows reaching all the way from the sky to the ground¹³.

They then called waiwashi, the squirrel, and asked him to climb up the arrow chain until he reached the sky and to throw down a ladder from there. The squirrel climbed as high as he could, but could not make it to the very top. So then the boys turned to kurukapa, a smaller species of squirrel, and asked him to see if he could reach the sky. '*When you get to the top,*' they said, '*throw down some yellow earth and some red earth. This will be a signal that you've arrived, so we can expect the ladder to come down next.*'

When the little squirrel got to the sky, he threw down some yellow earth and some red earth. Shortly thereafter, the ladder, which was shiny, came down to earth too. Up the ladder the three boys climbed until they reached the sky. But then some dangerous animals began to climb up after them, including fer-de-lances, bushmasters, and other poisonous snakes, as well as yushí, that is, evil spirits. By the time the first of these animals neared the top, though, so many of them were on the ladder that the strain proved too great and it broke, and all the bad animals came tumbling down to earth and were killed.

Up in the sky, the boys asked each other, *'What are you going to become?'* One of them said, *'I'll become the star Wishitoki, and you?'* *'I'll become the star Wishitowi.'* *The third brother decided to become the constellation Kapikuwi.*¹⁴

None of them, of course became the Moon, for the Moon was already in the sky. Indeed, it turned out that the Moon was none other than their father, Oxí, whom they had originally set out to find. And the markings visible on the Moon's surface were the indelible caresses left on his face by his sister, Wintá, during their laste fateful embrace.

(Robert L. Carneiro, American Museum of Natural history)